

ARAP ORTAK PAZARINA DOĞRU (*)

Çevirenler:

M. DİAB

Ass. İ. C. AŐKUN / Ass. Ő. ÖZ-ALP

1945'de Arap Devletleri BirliĐinin kuruluşu çağdaŐ Arap tarihinde, çok büyük siyasî önemi olan bir olaydır. Buna o zaman büyük ümitler bağlanmıştı. Bu birlik Arap ülkeleri arasında siyasî, kültürel ve iktisadî bağları kuvvetlendirici bir kurum olarak düşünölmüŐtü. Ekonomik alanda ticarî münasebetler, gümrükler, kam-biyo, tarım ve endüstri meselelerine ilişkin iktisadî ve malî hususlarda üyeler arasında yakın bir işbirliğini gerçekleŐtirmek, başlıca amaç olarak ilân edilmişti.

1945'te birliğin iktisadî ve malî komitesi tarafından hazırlanmış, ekonomik işbirliğini öngören rapor, her hangi şekilde gözle görölen bir başarı sağlamamıştır.

Őöyleki, Filistin Harbi ve İsrail Devletinin kuruluşu, Arapların, davranışlarındaki koordinasyonun plânlanmasını sağlayan vasıtaları ve kurumları bir kere daha gözden geçirmelerine yol açmıştır. İsrail'in ortaya çıkışı ile Arapları tehdit eden tehlike, birliğin ruhuna uygun olarak kaynakların harekete geçirilmesi ve politikaların uyumlaştırılması yol ve vasıtalarını aramağa sevketmiştir. Bunun sonucu, 13 Nisan 1950'de Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan, Suudi Arabistan, Suriye ve Yemen'in katıldığı müşterek savunma ve Arap BirliĐine dahil ülkeler arasında Ekonomik İşbirliği Antlaşması imzalandı.

Antlaşmanın VII. ve VIII. maddeleri aşağıdaki hususları öngörmekteydi:

(*) Bu çeviri; Beyrut Amerikan Üniversitesi İktisat Doçenti olan yazarın, Beyrut'da 4. Uluslararası Siyasî Bilimler Kongresine (28 Kasım / 2 Aralık 1965) sunduğu tebliği kapsamaktadır.

Bu antlaşmada imzası bulunan devletler, antlaşmanın amaçlarını gerçekleştirebilmek ve Arap ülkelerine güvenlik, refah getirmek konusunda, yaşama standartlarını yükseltmek gayesile doğal kaynakların işletilmesinde işbirliği yapmayı; karşılıklı tarım ve endüstri malları mübadelesini hızlandırmayı, genellikle ekonomik faaliyetleri organize ve koordine etmeyi, gayelerine ulaşmak için Araplararası gerekli anlaşmaları yapmayı, taahhüt ederler.

Birliğin üye devletleri arasında, hükümet darbeleri, ihtilâller ve siyasî buhranlar sebebiyle, üç yıl, Ekonomik Konseyin kuruluşu gecikti.

Maamafih 1953 Mayısında Arap Maliye ve Ekonomi bakanları, Birlik antlaşmasının II. maddesi gereğince, özel konuları ve karşılıklı ekonomik ilişkilerin devamına ilişkin teklifleri görüşmek üzere toplanmışlardır. Bakanlar, milletlerarası ticarete «müşterek pazar» olarak tanımlanan kuruluşa benzer bir Arap pazarının meydana getirilmesi konusunda alınacak tedbirlerin yürütülmesi için anlaşmaya vardılar. Böyle bir ekonomik gruplaşmanın Arap devletlerine sağlayacağı menfaatler şu şekilde sıralanmıştır :

a) Bir Arap Pazarının kurulması ile Arap milliyetçiliği ve buradan da Birleşik Arap Devletleri veya Arap Devleti fikrine ulaşılacaktır.

b) Pazarın meydana getirilmesi, Arap ülkelerinin İsrail'e savunma potansiyelini arttıracaktır

c) Arap devletleri arasında gümrüklerin indirilmesi ve tamamile ortadan kaldırılması, geleneksel iktisat teorisine uygun olarak, her ülkenin verimli kaynaklarında ihtisaslaşmalarını sağlayacaktır.

d) Arap endüstri pazarlarının genişlemesi, kütle üretim metodlarının kullanılmasını mümkün kılacaktır

e) Pazarın kuruluşu, müteşebbisler arasında rekâbeti arttırarak, mevcut endüstilerin üretim verimliliğinin artmasına yol açabilecektir.

f) Pazar, Arap ülkelerinin ekonomik kalkınma plânlarının uyumlaştırılmasını sağlayacaktır .

g) Pazarın kurulması, doğal kaynakların, özellikle petrolün çıkarılmasında Arap ülkeleri arasında yeknesak bir politikanın takibine imkân verecektir.

İktisat konseyi tarafından, Arap Ticaret Anlaşması, çeşitli tarihlerde kapsadığı mamüller ve gümrük tarifeleri yönünden tadil edilmiştir. Şimdiki halde gümrük indirimleri seçilmiş mallar için % 25, % 50 ve % 100 nisbetlerinde uygulanmaktadır.

Geri kalmış Arap ülkeleri arasında ticaretin serbest bırakılması, kalkınmaya, endüstriye, vergilemeye ve ödeme dengesine doğru güdülecek politikaların birbiriyle uyumlaştırılmasını gerektirmektedir.

Arap Ekonomik İşbirliği Andlaşması, eşitlik ilkesine sadık kalarak, iştirakçilere aşağıdaki imkânları sağlayacaktır:

- a) İnsanlar ve sermayenin hareket serbestisi.
- b) Yerli ve yabancı malların serbest mübadelesi.
- c) Yerleşme ve çalışma hürriyeti.
- e) Nakil vasıtaları, limanlar ve sivil hava alanlarından faydalanma hürriyeti.
- f) Mülk sahipliği ve miras alma serbestisi

1964'te yedi Arap ülkesi (Ürdün, Kuveyt, Fas, Suriye, Mısır, Irak ve Yemen) anlaşmayı imzalamışlar, fakat sadece beş tanesi (Kuveyt, Mısır, Irak, Suriye ve Ürdün) Arap Birliği sekreterliği nezdinde gereken işlemleri tamamlamışlardır. Arap Ekonomik Birliği Anlaşması 30 Nisan 1964'te yukarıda belirtilen beş ülke arasında yürürlüğe girmiştir. 13 Ağustos 1964'te ise Arap Ekonomik Birliği konseyi bu ülkeler arasında iktisadî birliğe gitmede ilk adımı teşkil edecek olan Arap Müşterek Pazarının kurulmasını kararlaştırmıştır.

Arap Müşterek Pazar Anlaşması 1 Ocak 1965'ten itibaren tedricen, iştirakçi ülkeler tarafından imal edilen mallar üzerindeki kantitatif ve kantitatif tahditleri kaldırmayı öngörmüştür. Ticaretteki bu türlü liberasyon aşağıda belirtilen şekilde uygulanacaktır:

- a) Arap Ticaret Anlaşmasına göre, gümrük tarifelerinde tamamiyle muaf tutulan tarım malları, madenler ve hayvan ürünlerinin bu durumları muhafaza edilecektir.
- b) Yukarıdaki kategorinin bütün diğer malları yıllık % 20 bir gümrük indirimine tabi tutulacaktır.
- c) Söz konusu mallar beş yıllık bir devre içinde bütün kantitatif tahditlerden (ithal ve ihracat müsaadesi) azade kılınacaktır, bu tür malların yılda % 20'si.

d) Dahilde imal edilmiş olan mallar yılda % 10 gümrük muafiyetine tabi tutulacaktı.

e) Arap Ticaret Anlaşmasına göre halihazır % 50 gümrük indiriminden yararlanan mamül mallar, beş yıl içinde tamamıyla gümrük engelinden kurtulacaktı

f) Arap Ticaret Anlaşması gereğince halen % 25 gümrük indrimi uygulanan mallar yedi buçuk yıl içinde tamamen gümrük engelinden kurtulacaktı.

g) Dahilde imal edilmiş mallar 10 yıllık bir süre içinde kantitatif tahditlerden (ithalat ve ihracat müsaadesi) azade kılınacaktır, yâni, yılda bu cins malların % 10'u.

Arap Ekonomik Birliği Anlaşmasının tasdiki ve tedricen Arap Müşterek Pazarına gitme kararı, bir bakıma Arap ekonomik işbirliğine doğru radikal bir değişiklik gösteriyordu .

Gümrük engellerinin kaldırılması, verimsiz çalışan küçük işletmeler yerine büyüklerinin kurulmasını mümkün kılacaktı.

1957'de Arap İktisat Konseyinin Arap Ekonomik Birliği Anlaşmasını tasdik etmesinden bu yana, imzası bulunan devletlerin bir çoğunun sosyo - ekonomik sistemleri radikal bir değişikliğe uğradı. Mısır, Irak ve Suriye çeşitli tarihlerde imalat endüstrilerinin sosyalleştirilmesi yoluna gittiler. Bundan başka dış ticaret te devletleştirilmektedir.

Diğer bir husus olarak, Arap Müşterek Pazarı Anlaşmasının üyelerin tümünü ilgilendiren 14. maddesi şöyledir:

İmzası bulunan her ülke, iktisadî Birlik konseyine, gerçek ve makûl sebepler göstermek şartıyla gümrük vergisi, diğer vergi muafiyetleri veya indirimleri ile kantitatif tahditlerin kaldırılması için başvurabilir. İktisadî Birlik Konseyi böyle istisnaları tasvip etmek ve önceden tayin edilmiş safhaları aşmamak şartı ile özel devrelerin süresini tesbit etmek yetkisine sahiptir.

Bu maddenin amacı, belli bir ülkede yeni doğan bir endüstrinin aynı branştaki diğer Arap firmalarının rekabetinden koruyarak ayakta kalmasını sağlayacak bir zamanı bahşetmekti. Bu fikir, adı geçen firmaların, gümrük tarifelerinin hızla ortadan kalktığı sü-

rede artan rekabet şartlarına rağmen yaşamaları söz konusu olduğundan kabul edilebilir .

Anlaşmanın 12. maddesine göre, konsey tarafından alınmış olan kararlar ,anlaşmalı devletlerin anayasalarında yer alan kanunî prosedüre göre, her devlet tarafından onaylanacaktır. Bunun önemi Konseyce alınmış 4. maddenin dördüncü bendine göre üçte iki ekseriyetle alınmış olan kararların devletleri otomatikman bağlayıcı nitelikte olmayışıdır. Ancak, burada, herhangi bir ülkenin bu şekilde alınan bir kararı kabul etmiyerek, mevcut düzeni aksatma tehlikesi ortaya çıkabilir. Şu var ki, Arap Devletleri ,bu maddenin konulmasını, kendi yaşama güçlerinin üzerinde bir organa yetki vermek niyetinde olmadıklarından istemişlerdir .Çünkü Arap ülkeleri geçmişte kendi aralarındaki politik organların geçirdiği tecrübelerin her zaman cesaret verici olmadığını müşahade etmişlerdir.

16. maddeye göre, mubadele edilen mal ve hizmetler için ödemelerin yapılmasında, ya mevcut iki taraflı ödeme anlaşmaları gereğince hareket edilecek ya da ilgili taraflarca kabul edilen dövizler vasıtasıyla muameleler yürütülecekti.

Konuşmamı, serbestçe üye olunabilen iktisadî grupların esas gayenin, üye devletleri daha iyi refaha kavuşturacak, ekonomik imkânlarından daha iyi yararlanmak hususu üzerinde durarak bitirmek istiyorum. Refahtaki artışın dağılımı: eşit şekilde olmalıdır. Bu da üyelerin sosyal ve ekonomik politikalarını koordine etmesini gerektirmektedir. Şüphesiz bu kolay bir iş değildir Fakat samimiyet ve sabırla, kaçınılmaz güçlüklerin alt edilebileceği de unutulmamalıdır. Tarih bize şunu da göstermiştir ki, birbirlerinin ekonomik ve siyasal sistemlerini sert şekilde tenkit eden ülkeler arasında ekonomik yönden başarı sağlanamamıştır.